

מדריך למורה

הצעות להרחבה, לדיון ולהפעלה
לפי תכנית הלכה יומית
חלק א' (עד וכולל נושא הכשרות)

צבי האריס
כל הזכויות שמורת תשס"ג

אפשר לשלוח שאלות, הצעות ורעיונות נוספים אל

tzvi@halachayomit.com

פקס : (ישראל) 153-2-997-8611

(ארה"ב) 1-707-897-1170

טלפון : 972-2-997-8611

מבוא ושיטות הפעלה

דפי ההלכה היומית ערוכים לפי לוח שנת הלימודים ומאפשרים פתיחת כל יום לימודים בדברי תורה.

לפניכם מספר הצעות שיכולות לסייע להצלחת הלימוד.

- רצוי ללמוד את ההלכה באותה שעה בכל יום. (גם בימי טיולים אפשר להביא חוברת אחת ולקרוא את ההלכה בנסיעה. נסיעות כאלה הן הזדמנויות טובה לחידון סוכריות על המושגים וההלכות שנלמדו לפני הטיול).
- בכיתות ד' ומעלה אפשר לקבוע תורנות להכנת וקריאת ההלכות. בכל יום ילד יכין מראש את ההלכה, יקרא אותה ויסכם את תכנה בפני הכיתה.
- בכיתות א' וב' מורים יכולים לקרוא את ההלכה, או לחזור על תכנה בניסוח מתאים לכיתתם. אני מקווה שהניקוד שהוספנו בגוף ההלכות יעזור לקרב את ההלכה היומית גם לכיתות אלו.
- בסוף כל נושא מופיע סיכום מושגים (ילקוט מושגים) ושאלות סיכום. אפשר לתת את שאלות הסיכום כשיעורי בית, כבוחן או בתור עבודת חזרה בכיתה.
- אפשר להעזר בילקוט מושגים לצורך חזרה.
- השנה ישנו מדור חדש, "ואני תפילתי", שיש בו ביאורי תפילות. בתחילת השנה המדור עוסק בתפילות החגים, ולאחר חגי תשרי מדור זה עוסק בביאורי התפילות הרגילות.
- השנה ישנם מספר נושאים "גדולים". א. מיד לאחר חגי תשרי נלמד דיני כשרות במשך כחודש. ב. בהמשך יש יחידה של דיני בין אדם לחברו- לשון הרע, אונאת דברים ועוד. ג. במחצית הבאה בעז"ה תהיה יחידה על לוח השנה היהודי שתכלול דיני שנה מעוברת ועוד.

חידון:

החומר מהווה בסיס מעולה לחידון בסוף השנה. לפניכם הצעה אחת למסגרת חידון.

- יש להגדיר את החומר הכלול בחידון. אפשר למשל לדלג על חלקים שאינם רלוונטיים כל כך בסוף השנה, כגון חגי תשרי, חנוכה וכו'.
- אפשר להגדיר נושא מסויים כ"נושא העיקרי" של החידון (למשל: כשרות, בין אדם לחברו או הלוח היהודי). אפשר להקדיש שלב מיוחד של החידון לנושא הזה.

ב"ס		זר		יהודית	
שם		שבוע		א'	
1		התלמיד			
1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36
37	38	39	40	41	42
43	44	45	46	47	48
49	50	51	52	53	54
55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66
67	68	69	70	71	72
73	74	75	76	77	78
79	80	81	82	83	84
85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96
97	98	99	100	101	102
103	104	105	106	107	108
109	110	111	112	113	114
115	116	117	118	119	120
121	122	123	124	125	126
127	128	129	130	131	132
133	134	135	136	137	138
139	140	141	142	143	144
145	146	147	148	149	150
151	152	153	154	155	156
157	158	159	160	161	162
163	164	165	166	167	168
169	170	171	172	173	174
175	176	177	178	179	180
181	182	183	184	185	186
187	188	189	190	191	192
193	194	195	196	197	198
199	200	201	202	203	204
205	206	207	208	209	210
211	212	213	214	215	216
217	218	219	220	221	222
223	224	225	226	227	228
229	230	231	232	233	234
235	236	237	238	239	240
241	242	243	244	245	246
247	248	249	250	251	252
253	254	255	256	257	258
259	260	261	262	263	264
265	266	267	268	269	270
271	272	273	274	275	276
277	278	279	280	281	282
283	284	285	286	287	288
289	290	291	292	293	294
295	296	297	298	299	300
301	302	303	304	305	306
307	308	309	310	311	312
313	314	315	316	317	318
319	320	321	322	323	324
325	326	327	328	329	330
331	332	333	334	335	336
337	338	339	340	341	342
343	344	345	346	347	348
349	350	351	352	353	354
355	356	357	358	359	360
361	362	363	364	365	366
367	368	369	370	371	372
373	374	375	376	377	378
379	380	381	382	383	384
385	386	387	388	389	390
391	392	393	394	395	396
397	398	399	400	401	402
403	404	405	406	407	408
409	410	411	412	413	414
415	416	417	418	419	420
421	422	423	424	425	426
427	428	429	430	431	432
433	434	435	436	437	438
439	440	441	442	443	444
445	446	447	448	449	450
451	452	453	454	455	456
457	458	459	460	461	462
463	464	465	466	467	468
469	470	471	472	473	474
475	476	477	478	479	480
481	482	483	484	485	486
487	488	489	490	491	492
493	494	495	496	497	498
499	500	501	502	503	504
505	506	507	508	509	510
511	512	513	514	515	516
517	518	519	520	521	522
523	524	525	526	527	528
529	530	531	532	533	534
535	536	537	538	539	540
541	542	543	544	545	546
547	548	549	550	551	552
553	554	555	556	557	558
559	560	561	562	563	564
565	566	567	568	569	570
571	572	573	574	575	576
577	578	579	580	581	582
583	584	585	586	587	588
589	590	591	592	593	594
595	596	597	598	599	600
601	602	603	604	605	606
607	608	609	610	611	612
613	614	615	616	617	618
619	620	621	622	623	624
625	626	627	628	629	630
631	632	633	634	635	636
637	638	639	640	641	642
643	644	645	646	647	648
649	650	651	652	653	654
655	656	657	658	659	660
661	662	663	664	665	666
667	668	669	670	671	672
673	674	675	676	677	678
679	680	681	682	683	684
685	686	687	688	689	690
691	692	693	694	695	696
697	698	699	700	701	702
703	704	705	706	707	708
709	710	711	712	713	714
715	716	717	718	719	720
721	722	723	724	725	726
727	728	729	730	731	732
733	734	735	736	737	738
739	740	741	742	743	744
745	746	747	748	749	750
751	752	753	754	755	756
757	758	759	760	761	762
763	764	765	766	767	768
769	770	771	772	773	774
775	776	777	778	779	780
781	782	783	784	785	786
787	788	789	790	791	792
793	794	795	796	797	798
799	800	801	802	803	804
805	806	807	808	809	810
811	812	813	814	815	816
817	818	819	820	821	822
823	824	825	826	827	828
829	830	831	832	833	834
835	836	837	838	839	840
841	842	843	844	845	846
847	848	849	850	851	852
853	854	855	856	857	858
859	860	861	862	863	864
865	866	867	868	869	870
871	872	873	874	875	876
877	878	879	880	881	882
883	884	885	886	887	888
889	890	891	892	893	894
895	896	897	898	899	900
901	902	903	904	905	906
907	908	909	910	911	912
913	914	915	916	917	918
919	920	921	922	923	924
925	926	927	928	929	930
931	932	933	934	935	936
937	938	939	940	941	942
943	944	945	946	947	948
949	950	951	952	953	954
955	956	957	958	959	960
961	962	963	964	965	966
967	968	969	970	971	972
973	974	975	976	977	978
979	980	981	982	983	984
985	986	987	988	989	990
991	992	993	994	995	996
997	998	999	1000	1001	1002

• על מנת להגדיל את מספר המשתתפים בחידון, כדאי לחלק את החומר הכלול בו למספר יחידות ולקיים במשך מספר שבועות "תקופת חזרה". בכל שבוע תלמידי בית הספר חוזרים על חלק מוגדר מהחומר (שליש או רבע), וממלאים דף חזרה על החומר של השבוע. אפשר לתגמל את כל המשתתפים בפרסים או בהשתתפות בהגרלה וכדומה. (שיטה נוספת היא לחלק

כרטיס [ראה דוגמא משמאל] לכל תלמיד בכל שבוע. בכל שבוע מכינים רשימת שאלות על הנושאים שחוזרים עליהם באותו שבוע. התלמידים

שעונים על שאלות מקבלים מדבקות למלא בהן את הכרטיס. תגמול ניתן לפי מספר המדבקות בכל שבוע).
בסוף תקופת החזרה מקיימים חידון פומבי בשלבים.

דגשים לחידון:

***פסוקים-** אפשר להקדיש שלב ל"מקורות". בשלב זה המשתתפים נשאלים על המקור של דין מסוים וצריכים לדעת את הפסוקים שמהם הדין נלמד. אפשר לשאול שאלות אלו בצורה הפוכה: לתת את הפסוק והמשתתפים צריכים להסביר את הדין הנלמד מפסוק זה.

***מושגים-** כדאי לשים דגש על הכרת המושגים.

***תקופת החזרה** יכולה להעלות את אחוז הילדים המשתתפים באופן דרמטי. ילדים רבים מתיאשים כאשר מדובר רק בחידון פומבי.

מועדי תשרי:

ברשימת המושגים שבסוף נושא החגים (ילקוט מושגים 1) הוספתי סיכום מושגי חודש אלול גם לבתי ספר שלא ילמדו דיני חודש אלול במסגרת ההלכה היומית.

בהכרת החגים יש לשים דגש על שמות החגים (והימים המיוחדים שבכל חג-הושענא רבה וכדומה), מספר הימים והתאריכים של החגים, המצוות של כל חג וחג והתפילות המיוחדות לכל חג. בילקוט מושגים מופיעה טבלה המסכמת את המושגים האלו. רעיון להמחשת והפנמת המושגים האלו הוא להכין לוח קיר ענק של חודש תשרי, ובו ימלאו התלמידים פרטי כל יום ויום: שם, תאריך (תאריכים), מצוות מיוחדות לחג, מנהגים מיוחדים לחג וכו'.

ארבעת המינים:

ניתן לקחת מספר אתרוגים ולימונים ולפתוח אותם כדי לראות את הסימנים המבדילים בין אתרוג ללימון. כדאי לחתוך אותם לחצי כפי שצויר בדף עזר ללימוד דיני ארבעת המינים. חיתוך לאורך משאיר את הצורה המיוחדת של האתרוג וגם מגלה את כיוונם של הגרעינים.

ניתן להראות אתרוגים מפרדסים שונים ואת המאפיינים המיוחדים של כל זן. פרט חשוב בדיני ארבעת המינים שלא בא לידי ביטוי בהלכה היומית (בגלל שעסקנו בעיקר בדיני הסוכה) הוא שאין נוטלים לולב בשבת. השנה היום הראשון של סוכות יחול בשבת.

ספר עזר: "כשרות ארבעת המינים" של הרב יחיאל מיכל שטרן שליט"א. בספר זה תמצאו תמונות של ארבעת המינים לכל פרטי דיניהם. מספר רב של תמונות מופיעות בספר אחר של המחבר: "מועדי השנה".

כשרות

שאלת רב

לדיון\עיון בכיתה:

1. האם זכור לכם שהוריתכם פעם פנו לרב עם שאלה בענין כשרות? (או בכל נושא אחר?) מה היתה השאלה? התשובה?
2. מהו ספר "שאלות ותשובות"?

הצעות להפעלה בכיתה-

אפשר להביא דוגמא או דוגמאות של שאלות ותשובות מתוך ספרים אלו. דוגמא אחת טובה הקשורה לנושא הכשרות היא השאלה בדבר חלב עכו"ם המופיע ב"אגרות משה" יו"ד חלק א' סי' מ"ז. אם יש ספריה באזור אפשר לגשת לספריה ולהתרשם מכמות ספרי השאלות ותשובות. ישנם היום ספרי שאלות ותשובות שנכתבו ברמה השווה לכל נפש- כלומר שלא צריך להיות למדן כדי להבין את הכתוב בהם. ביניהם: עם כלביא חלק א' ומקדם לבית אל שניהם נכתבו על ידי הרב שלמה אבינר שליט"א.

במקרה ובמשך תקופת הלימוד הקרובה עולה שאלה הלכתית בכיתה כדאי לנצל את המקרה להגשת השאלה לרב ביה"ס, רב הקהילה או הורה שהוא גם רב.

אפשר לאסוף מספר שאלות ולהזמין את הרב הנ"ל לכיתה לענות על השאלות ולשוחח עם התלמידים על תפקיד הרב.

תולעים-

הערות:

קיצרנו מאד בדיני תולעים. דינים נוספים שלא הזכרנו: מה דין המזון כאשר מוצאים חרקות/ולעת בתוכו? האם מספיק להוציא את החרק? ומה אם מצאנו מספר חרקים? מתי נוצרה חזקת איסור? מה דין הכינמת (הנקודות הקטנות שמוצאים על תפוזים)?

נושאים לדיון\עיון בכיתה:

1. נפה. כדאי להביא לכיתה נפה ולהסביר את השימוש בה.
2. אלו פירות וירקות התלמידים מכירים שיש בהם בעיה ידועה של חרקים או תולעים?
3. כיצד בודקים פירות וירקות שיש בהם חשש רציני שהם נגועים בתולעים או חרקים?
4. היום יִשְׁנֶן שיטות גדול המפחיתות בצורך משמעותית את מספר החרקים הנמצאים בפירות וירקות. האם אתם מכירים שיטות אלו? אפשר להביא לכיתה חסה (romaine lettuce) של גוש קטיף או "בודק" ולהסביר את הקשיים בגידול ללא חרקים.

5. מלבד שיטות אלו, יש את השיטה הישנה- ריסוס (spray). כדאי להביא למודעות התלמידים את הסכנות שבריסוס ואת הצורך לשטוף פרות וירקות לפני אכילה.

ספרי עזר:

"בדיקת המזון כהלכה" חלק א' של הרב משה ויא, הוא ספר הפרט את דיני בדיקת ירקות. בספר תמונות צבעוניות רבות של תולעים וחרקים בכל מיני ירקות.

דבש-

הסבר קצר בענין הדבש. חז"ל אוסרים חלב גמלים ושאר בעלי חיים טמאים ומתירים דבש דבורים, מכיון שהדבש לא נוצר בגוף הדבורה. מבירור שערכתי מתברר שהדבש נוצר בגוף הדבורה, אך דבר זה אינו סותר את דברי חז"ל. אם נשוה את הדבש לחלב נראה שיש הבדל משמעותי ביותר. הפרהגמלוחזיר המיצר את החלב אוכל דשא, חציר ודברים אחרים. מוצרים אלו מעובדים בגוף הבהמה ובסופו של דבר נוצר חלב.

הדבורה אוספת צוף, והצוף עצמו הופך להיות דבש על ידי תהליך שהצוף עובר בגוף הדבורה. כלומר גוף הדבורה רק גורם לתהליך לקרוא, אבל אי אפשר לומר שגוף הדבור מיצרת את הדבש.

מזון מלכות- הפוסקים דנים באריכות בנושא מזון מלכות והאם ניתן להתיר אותו כפי שמתירים דבש. מקורות נוספים לנושא זה: ציץ אליעזר י"א:נ"ט, מנחת שלמה תנינא סי' ס"ד.

הכשר-

הצעות להפעלות-

1. אפשר לבקש מהילדים לאסוף חותמות של ארגוני כשרות שונים ולנצל את המעמד ללמוד להבחין בין חלבי לפרווה.
2. כדאי לנצל את המעמד ללמד את הילדים כיצד קוראים את הרכיבים של מוצרים וללמד מהי צרכנות נבונה בכל הנוגע לבריאות (צבעי מאכל וכדומה).

לדיון/עיון בכיתה בכיתה

3. דוגמא למאכל מצוי (common) אשר נראה שאין בו חשש כשרות- ויש בו בעיה הוא: צימוקים. בתהליך הכנת הצימוקים לאריזה (in the preparation process for packaging) שורים (soak) או מרססים (spray) את הצימוקים בחומר. לפעמים שורים את הצימוקים במיץ ענבים (ואז צריך לדעת שמיץ הענבים הוא כשר- כמו שנלמד), ולפעמים מרססים את הצימוקים בחומר שאינו כשר. בגלל זה יש לחפש הכשר על צימוקים כל השנה (בפסח יש בעיות נוספות). צימוקים מישראל חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות גם כן. קובץ הלכות פסח תשנ"ח הרב אברהם בלומנקרץ שליט"א

כשרות בעלי חיים:

הצעות להפעלות-

1. להכיר מקרוב את סימני הכשרות. אפשר לתאם שיעור מדע/טבע בנושא.

לדיון/עיון בכיתה בכיתה

2. לקרוא תווית של עוף: נשחט והומלח כדן. כדאי להביא גם תווית של בשר- לראות את מה שכתוב בנוגע לנושאים הנ"ל וגם ניקור.

3. (בענין טרפות) מהו בשר חלק (גלאט)?

4. מה דין חגבים? לא התייחסנו בגוף ההלכה היומית לענין זה, אבל ראוי לציין שיש חגבים כשרים על פי הסימנים המופיעים בתורה ולפי מסורת (כלומר הסימנים לבד אינם מספיקים כי הסימנים המוזכרים בתורה קיימים בהרבה חגבים, וצריך לדעת במסורת שחגב מסויים גם נקרא בשם "חגב". לפניכם הפסוקים מספר ויקרא הנוגעים לחגבים: **וְכָל שֶׁרֶץ הָעוֹף, הַהֹלֵךְ עַל אֲרֶבֶעַ--שֶׁקֶץ הוּא, לָכֵן. יֹאכַל אֶת אֶת זֶה, תֹּאכְלוּ, מִכָּל שֶׁרֶץ הָעוֹף, הַהֹלֵךְ עַל אֲרֶבֶעַ: אֲשֶׁר לֹא (לוֹ) כְּרָעִים מִמַּעַל לְרַגְלָיו, לְנֹתֵר בֶּהֱוֹן עַל הָאָרֶץ. יֹאכַל אֶת אֵלֶּה מֵהֶם, תֹּאכְלוּ--אֶת הָאֲרֶבֶה לְמִינֹהּ, וְאֶת הַסִּלְעָם לְמִינֵהוּ; וְאֶת הַחֲרָגָל לְמִינֵהוּ, וְאֶת הַחֲגָב לְמִינֵהוּ. יֹאכַל וְכָל שֶׁרֶץ הָעוֹף, אֲשֶׁר לוֹ אֲרֶבֶעַ רַגְלִים--שֶׁקֶץ הוּא, לָכֵן**

5. מהו אווז/עגל מפוטם? דיון בנושא כשרות בעלי חיים יכול לגלוש לצער בעלי חיים. הפוסקים דנו בגידול המיוחד והאכזרי של "עגל חלב" (veal?) וחלקם אסרו לגדל בהמות בצורה כה אכזרית משום צער בעלי חיים. בפיטום אווזים ישנן בעיות אחרות מלבד שיטת האכילה האכזרית. ישנו חשש רציני שהאווזים נעשים טריפות על ידי הצינור שנכנס לקיבתם. עוד בענין עגלי חלב ראה בפניני הלכה חלק ד', בפרק על צער בעלי חיים. מצאתי תמונות על ידי חיפוש באינטרנט של כבד אווז רגיל וכבד אווז מפוטם. אני לא רוצה להביא לינקים לאתרים לא מוכרים בקובץ זה, אבל יהיה אפשר למצוא את זה על ידי חופש ב google images.

חומרי עזר לנושא כשרות: ישנם מספר מאמרים מעניינים ב www.kashrut.com בנושא הכשרות. אני ממליץ במיוחד על המאמרים בקשר לגירפה ודגים. המאמרים של ד"ר ארי זיבוטופסקי מעניינים מאד. חומר זה באנגלית.

בנוסף אני ממליץ על המאמר באנגלית של הרב נתן סליפקין המתאר סעודה שהתקיימה בירושלים לפני מספר חדשים. בסעודה זו העורכים ניסו לחזק את המסורת על בעלי חיים שהמסורת לגבי כשרותם כמעט ואבדה. את המאמר ניתן למצוא ב www.zootorah.com בלינק ל "Essay Series". המאמר נקרא *The Feast of Delights*.

בנושא החגבים יש מאמר בתחומין י"ט של ד"ר זהר עמר. לפיו המסורת של אכילת חגבים היתה קיימת בין יהודי תימן, אבל גם בין הרבה מיהודי מורוקו ומקומות נוספים. תיאור מענין של לקיטת החגבים נמצא בספרו של הרב קאפח זצ"ל "הליכות תימן" עמוד 218.

בנוגע לטרפות- תלמידים רבים יעדיפו לא להכיר נושא זה מקרוב, אבל המתעניינים ימצאו תמונות מענינות של טרפות מצויות בספר "התורה והמצווה" של הרב יחיאל מיכל שטרן שליט"א.

בשר וחלב

לדיון\עיון בכיתה בכיתה

1. מנהגי משפחות: מה מנהג משפחתכם בנוגע לזמן שממתינים בין בשר לחלב? מה מנהג משפחתכם בנוגע לזמן ההמתנה בין חלב לבשר?